

Prof. dr Marijana Pajvančić

Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu

POSEBNA PRAVA DETETA U KOMPARATIVNOJ USTAVNOSTI¹

U ovom radu fokus je na posebnim pravima deteta koja se garantuju u ustavu u oblastima porodičnih prava, obrazovnih prava i socijalnih prava. U radu se primenjuje komparativni metod, a analiza se zasniva na primerima komparativne ustavnosti evropskih država.

Ključne reči: Ustav; Ljudske slobode i prava; Ustavne garancije prava deteta.

1. UVOD

Predmet interesovanja u ovom prilogu su posebna prava deteta garantovana u ustavima u kontekstu primera koje pruža komparativna evropska ustavnost.

Kao što iz toga sledi, istraživanjem nisu obuhvaćene ustavne garancije prava i sloboda koje ustav načelnom ili opštom normom garantuje svakom licu, pa i detetu. Razlog zbog koga je izabran ovaj pristup leži u tome što bi se u tom slučaju katalog prava, sa jedne strane proširio, sem retkih izuzetaka (na primer, biračko pravo za čije se sticanje zahteva punoletstvo), gotovo na sva prava, i što bi se stoga izgubila iz vida specifičnost ustavnih garancija upravo posebnih prava deteta. Ipak, prilikom sagledavanja ustavnih prava deteta treba imati u vidu i načelne ustavne garancije prava i sloboda koje se garantuju svakom licu.

Pored toga, u istraživanje nisu uključena prava deteta koja garantuju različiti i brojni međunarodni izvori ljudskih prava. Kako su primeri komparativne ustavnosti poslužili kao osnovni izvor i okvir unutar koga se razmatraju prava deteta, i budući da su kao primeri poslužili i ustavi zemalja

Marijana Pajvančić, marijana.pajvancic@gmail.com.

¹ Rad je posvećen projektu „Dete u porodičnom pravu – komparativni i međunarodno-pravni aspekt“, koji finansira Pokrajinski sekretarijat za nauku i tehnološki razvoj AP Vojvodine.

članica Evropske unije, to je potrebno naglasiti da u ustavnim sistemima ovih zemalja međunarodni izvori ljudskih prava, u prvom redu Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava, čine deo unutrašnjeg pravnog poretka i neposredno se primenjuju, pa otuda i prava deteta koja garantuju međunarodni izvori prava treba smatrati sastavnim delom unutrašnjeg pravnog poretka i u tom kontekstu sagledavati i posebna prava deteta.

Uključivanje svih opštih ustavnih garancija ljudskih prava koja ustavi garantuju svakom licu, kao i uključivanje posebnih prava deteta garantovanih međunarodnim konvencijama nesumnjivo bi pružilo drugačiju opštu sliku o katalogu ustavom garantovanih prava deteta, ali bi se u tom kontekstu izgubio fokus na eksplicitne ustavne garancije posebnih prava deteta koja su uključena u kataloge ljudskih prava u novijoj ustavnosti i koje su jedna od karakteristika novije ustavnosti.

Analiza je zasnovana na primerima komparativne ustavnosti nekoliko nekoliko evropskih država.²

Na osnovu uvida i analize ustava moguće je ukazati na nekoliko najopštijih zapazanja.

Najpre, može se konstatovati da u najvećem broju analiziranih ustava³ postoje eksplicitne ustavne garancije posebnih prava deteta.

Može se zapaziti da su eksplicitne ustavne odredbe o posebnim pravima deteta malobrojne.

Ustavna pravila sadržana u odredbama o posebnim pravima deteta često su samo načelnog karaktera, uz upućivanje na bliže zakonsko regulisanje i konkretizovanje načelnih ustavnih odredaba.

Kada su u pitanju oblasti i sadržaj ljudskih prava u kojima se beleže posebne garancije prava deteta, može se zapaziti da neke oblasti ljudskih prava dominiraju. To su sledeće oblasti ljudskih prava: prava vezana za ustavne odredbe o porodici, prava koja ustavi garantuju u domenu obrazovanja i prava u oblasti socijalnog staranja i zaštite.

Budući da prava koja pripadaju ovim oblastima ljudskih prava nisu izvorna i osnovna ustavna prava, već je njihova zajednička karakteristika da najčešće ustav sadrži samo načelnu ustavnu garanciju, a zakonodavcu delegira prava da reguliše realni sadržaj i obim prava, ova prava pripadaju grupi tzv. zakonskih prava. Treba podvući da zakonska prava ne uživaju istovrsni status u ustavnom sistemu niti isti obim i stepen ustavne zaštite kao što ih uživaju osnovna – ustavna – prava, što govori o prirodi i kvalitetu ovih prava. Kako su ustavne odredbe o pravima deteta često samo načel-

² U analizu su uključeni ustavi Austrije, Belgije, Danske, Italije, Nemačke, Francuske, Švajcarske i Španije.

³ Izuzetak su ustavi Francuske i Belgije.

nog karaktera, zakonodavac je u prilici da prilikom njihove konkretizacije u zakonu faktički odredi i definiše realnu sadržinu i obim svakog pojedinog prava. Samo izuzetno, u pojedinim ustavima postoje i neke druge eksplicitne ustavne garancije posebnih prava deteta.

2. POSEBNA PRAVA DETETA U KONTEKSTU PRAVA VEZANIH ZA PORODICU

U kontekstu prava vezanih za porodicu, ustavi eksplicitno garantuju detetu više posebnih prava. Sadržaj posebnih prava deteta u najvećem broju ustava uključuje:

Prava i dužnosti roditelja prema deci, koja su formulisana bilo kao načelne i opšte odredbe⁴ bez bližeg preciziranja njihovog sadržaja, bilo uz bliže navođenje sadržaja koji uključuju obaveze roditelja prema deci.

U ustavima koji bliže navode sadržaj pojedinih prava i obaveza u sferi porodice, porodičnih odnosa, navode se, na primer: dužnost roditelja da izdržavaju decu;⁵ dužnost roditelja da vaspitavaju decu; dužnost roditelja da školuju decu, posebno, njihova obaveza da im obezbede najmanje osnovni nivo školovanja; pravo roditelja vezano za versko obrazovanje dece i izbor verskog obrazovanja.⁶

Neki ustavi propisuju pravo države da nadzire ostvarivanje prava i dužnosti roditelja prema deci, kao i *mogućnost da se roditeljska prava ograniče*, odnosno da se deca odvoje od porodice ukoliko roditelji ne ostvaruju svoje obaveze prema deci kako bi se zaštitila prava dece,⁷ ili, kako je to regulisano u nekim od ustava, zakonodavcu se delegira pravo da

⁴ Na primer, čl. 6, st. 2 Ustava Nemačke propisuje da su „nega i vaspitanje dece (su) prirodno pravo roditelja i njihova prevashodna obaveza“, a čl. 39, st. 3 Ustava Španije u poglavlju u kome su sistematizovana rukovodna načela socijalne i privredne politike propisuje da „roditelji moraju pružiti svakovrsnu pomoć svojoj deci“ i precizira da se ta pomoć odnosi kako na decu „koju imaju u braku“ tako i na decu van braka, kao i da roditelji ovu obavezu imaju sve dotle dok su deca maloletna, kao i „u svim ostalim slučajevima određenim zakonom“.

⁵ Čl. 30 Ustava Italije utvrđuje da „roditelji imaju dužnost i pravo da izdržavaju, školuju i vaspitavaju decu“ kao i da se ova obaveza roditelja podjednako odnosi kako na bračnu tako i na vanbračnu decu.“

⁶ Na primer, čl. 27, st. 3 Ustava Španije izričito garantuje pravo roditelja da „svojoj deci pruže religiozno i moralno vaspitanje u skladu sa svojim sopstvenim ubeđenjima“, a čl. 7, st. 2 Ustava Nemačke propisuje da „lica ovlašćena za vaspitavanje imaju pravo da odlučuju o učešću dece na časovima veronauke“.

⁷ Na primer, čl. 6, st. 2 Ustava Nemačke utvrđuje da država ima pravo da nadgleda ponašanje roditelja prema deci, a čl. 6, st. 3 izričito propisuje: „Protivno volji lica ovlašćenih za vaspitavanje dece ona smeju da se odvoje od porodice samo po zakonu i to onda kada lica ovlašćena za vaspitavanje ne ispunjavaju svoju obavezu ili su deca iz drugih razloga zapuštena.“

reguliše na koga prelaze obaveze i prava roditelja prema deci,⁸ ukoliko roditelji nisu sposobni da ispunjavaju svoje obaveze.

Pored toga, u nekim ustavima⁹ izričito se regulišu *posebna zaštita porodice* koju, po pravilu, država preuzima na sebe i u tom kontekstu naglašava i posebna briga i zaštita položaja dece u porodici,¹⁰ kao i briga i pomoć prema višechlanim porodicama.¹¹

U ovu grupu ustavnih garancija posebnih prava deteta nesumnjivo spadaju i ustavna pravila koja se neposredno odnose na *status vanbračne dece* i odnos roditelja prema vanbračnoj deci. U većem broju ustava koji su bili analizirani postoje odredbe koje se odnose na status vanbračne dece. Ove odredbe uglavnom su sistematizovane bilo uz ustavne odredbe o porodici i neposredno su vezane za odnose roditelja prema deci, bilo da su, takođe u kontekstu ustavnih odredaba o porodici, šire postavljene i nisu neposrednije vezane samo za odnose roditelja prema deci.

Opšteprihvaćen je pristup da se status bračne i vanbračne dece u ustavnom poretku uglavnom izjednačava, prvenstveno u kontekstu njihovog odnosa sa roditeljima, ali i u širem društvenom i normativnom kontekstu.

Kada se radi o statusu i pravima deteta i posebno o obavezama roditelja prema deci, kako onoj rođenoj u braku tako i prema deci rođenoj van braka, izjednačavanje njihovog statusa se u ustavima često i eksplicitno navodi, bilo opštom i načelnom ustavnom odredbom,¹² bilo uz konkretizovanje sadržaja koji obuhvataju obaveze roditelja prema deci.¹³

Kada se radi o širem socijalnom kontekstu, kao i o normativnom okviru koji opredeljuje status bračne i vanbračne dece, a koji kreira i oblikuje država, može se zapaziti da je i u ovom slučaju vidljivo nastojanje država da izjednače status dece rođene u braku sa statusom dece rođene izvan braka. Tako se, na primer, načelnom i opštom ustavnom odredbom propisuje da se „vanbračnoj deci (se) zakonom moraju obezbediti isti uslovi za fizički i psihički razvoj, kao i položaj u društvu kakav imaju i deca rođena u

⁸ Čl. 30, st. 2 Ustava Italije.

⁹ Na primer, čl. 6, st. 1 Ustava Nemačke. Čl. 31 Ustava Italije bliže upućuje na sadržaj ovih obaveza države i utvrđuje da su to ekonomske i druge mere koje preduzima država kako bi olakšala obrazovanje porodice kako bi pomogla porodici u ispunjavanju njenih zadataka.

¹⁰ Na primer, čl. 41, st. 1 tačka c Ustava Švajcarske koji u okviru sedmog odeljka pod naslovom „Socijalni ciljevi“ reguliše nadležnost Konfederacije i kantona da „porodice kao zajednice odraslih i dece budu zaštićene i potpomognute“.

¹¹ Na primer, čl. 31, st. 1 Ustava Italije.

¹² Na primer, čl. 39, st. 3 Ustava Španije.

¹³ Na primer, čl. 30, st. 1 Ustava Italije.

braku“,¹⁴ ili se pak preciziraju obaveze javnih vlasti da uz preciziranje njihovog sadržaja koji se prvenstveno vezuje za najšire shvaćenu „integralnu zaštitu dece“, i njihovu „jednakost pred zakonom“ nezavisno od njihovog porekla ili bračnog stanja njihovih majki.¹⁵ U pojedinim ustavima¹⁶ može se zapaziti da se garantovanje zakonske pravne i društvene zaštite dece rođene van braka garantuje u ograničenom obimu, kao i da granice ovih garancija opredeljuje ustavno pravilo da one „nisu protivne pravima članova zakonite zajednice“, što govori da su u ovim ustavnim sistemima još uvek prisutne ne samo određene faktičke, već i normativne redukcije (granice) u pogledu statusa i prava dece rođene izvan braka u društvenom i pravnom ambijentu.

Izuzetno, ustavom se, u kontekstu odredaba koje se odnose na brak, zakonodavcu neposredno delegira pravo da reguliše „*uzrast i sposobnost za zaključenje braka*“.¹⁷

3. POSEBNA PRAVA DETETA U OBLASTI OBRAZOVANJA

Posebna prava deteta garantuju se ustavima i u oblasti obrazovanja. Pored obaveze roditelja da se staraju o obrazovanju dece, koju ustavi propisuju u kontekstu položaja dece u porodici kao jednu od dužnosti roditelja prema deci, primetno je da se u većini ustava, koji su poslužili kao komparativni izvori i oslonac za analizu posebnih prava deteta, pravo deteta na obrazovanje garantuje ustavom kao najvišim pravnim aktom.

Sam sadržaj ovih ustavnih garancija se razlikuje. Razlike među njima se ispoljavaju pre svega po načinu na koji ustavi garantuju ovo pravo deteta i po obimu garancija koje pravo na obrazovanje uključuje. S obzirom na to, izdvaja se više različitih modaliteta ustavnih garancija prava deteta na obrazovanje.

Veći broj ustava sadrži načelne, blanketne odredbe koje na opšti način garantuju *pravo na obrazovanje*, ali uz to i bliže regulišu pravo deteta na osnovno obrazovanje.

Garantovanje *prava deteta na osnovno obrazovanje* u ustavima često prati i odredba kojom se propisuje da je osnovno obrazovanje besplatno, kao i ustavna odredba o obaveznosti osnovnog obrazovanja.¹⁸

¹⁴ Na primer, čl. 6, st. 5 Ustava Nemačke.

¹⁵ Na primer, čl. 39, st. 2 Ustava Španije.

¹⁶ Na primer, čl. 30, st. 3 Ustava Italije.

¹⁷ Čl. 32, st. 2 Ustava Španije.

¹⁸ Na primer, paragraf 76, st. 1 Ustava Danske propisuje da „sva deca školskog uzrasta imaju pravo na besplatnu nastavu u osnovnim školama“. Ustav Italije u čl. 34, st. 1 na opšti način reguliše da je „školovanje svakome dostupno“, precizirajući u drugom stavu istog

U pojedinim ustavima, uz navedene ustavne garancije vezane za pravo deteta na obrazovanje odnosno školovanje, garantuju se i neka druga neposredno povezana sa pravom, kao na primer *pravo na izbor školske ustanove* u kojoj će dete sticati obrazovanje, a koja, iako država garantuje besplatno osnovno obrazovanje, nužno ne uključuje obrazovanje u državnim školama.¹⁹

Pored toga, u nekim ustavnim sistemima posebno se u samom ustavu regulišu nadležnosti vezane za *status dečijih vrtića i drugih ustanova za smeštaj dece*,²⁰ i u tom kontekstu garantuje pravo na slobodan pristup dečijim vrtićima, ustanovama za dnevni boravak dece, kao i školskim domovima,²¹ pod jednakim uslovima, određuje nadležnost saveznih vlasti da regulišu pitanja vezana za „javne škole za vežbanje, dečije vrtiće za vežbanje, ustanove dnevnog boravka za vežbanje, školske domove za vežbanje, koji su sastavni delovi javnih škola“,²² garantuje se sloboda nastave²³ i bliže se regulišu ciljevi obrazovanja koje treba da doprinese „punom razvoju ljudske ličnosti“ kao i „poštovanju demokratskih načela koegzistencije i osnovnih prava i sloboda“.²⁴

U kontekstu prava deteta na obrazovanje treba napomenuti da su u nekim ustavima, posebno u ustavnim sistemima u kojima država počiva i na principu socijalne pravde, sadržane i načelne odredbe o *pravu na dostupnost svih nivoa obrazovanja*.²⁵ Na ovu opštu garanciju oslonjene su i načelne ustavne odredbe o *posebnim merama*²⁶ različite vrste i karaktera,

člana da je „osnovno školovanje od najmanje osam godina obavezno i besplatno“. Ustav Švajcarske u čl. 41, st. 1 propisuje da se Konfederacija i kantoni zalažu da „deca i omladina kao i lica u radno sposobnom dobu mogu da se prema svojim sposobnostima obrazuju, usavršavaju i dalje obučavaju“, a u čl. 62, koji se odnosi na školstvo, propisuje da je u nadležnosti i odgovornosti kantona da „vode brigu o nastavi u osnovnim školama, koja je otvorena za svu decu“, da je „nastava u osnovnim školama (je) obavezna i podleže državnom nadzoru“, kao i da je „u javnim školama nastava besplatna“. Ustav Španije u čl. 27, st. 1 i 4 pored načelne garancije prava svakoga na obrazovanje posebno reguliše obavezno osnovno obrazovanje i precizira da je ovaj vid obrazovanja besplatan.

¹⁹ Na primer, paragraf 76, st. 1 Ustava Danske utvrđuje da „roditelji ili staratelji, koji obezbeđuju svojoj deci ili šticienicima nastavu koja je adekvatna nastavi u osnovnoj školi nisu u obavezi da decu školuju u državnim školama“.

²⁰ Čl. 14, st. 4 pod b. Ustava Austrije.

²¹ Čl. 14, st. 6 Ustava Austrije.

²² Čl. 14, st. 5 Ustava Austrije koji bliže reguliše nadležnost organa savezne vlasti u ovim domenima obrazovanja.

²³ Čl. 27, st. 1 in fine Ustava Španije.

²⁴ Čl. 27, st. 2 Ustava Španije.

²⁵ Na primer, Ustav Italije u čl. 34, st. 3 propisuje da „sposobni i zaslužni, iako su siromašni, imaju pravo da dostignu najviše naučne stepene“.

²⁶ Na primer, Ustav Italije u čl. 34, st. 4 reguliše da „Republika obezbeđuje ovo pravo stipendijama, porodičnim pomoćima i drugim povlasticama koje se moraju dodeljivati

koje država može preduzimati kako bi deci i mladima koji potiču iz siromašnijih slojeva društva obezbedila mogućnost sticanja i viših stupnjeva obrazovanja. Naposljetku, treba naglasiti da se u pojedinim ustavima eksplicitno propisuju i neka posebna prava vezana za obrazovanje ili sticanje stručnih znanja kada su u pitanju „nesposobni i maloletna lica“.²⁷

Pored već pomenutih posebnih prava deteta koja se vezuju uz oblast obrazovanja, u pojedinim ustavima²⁸ koji su analizirani regulišu se još neka prava deteta, kao na primer *uključivanje sporta u školsku nastavu*.

4. POSEBNA PRAVA DETETA U DOMENU SOCIJALNOG STARANJA I ZAŠTITE

Oblast socijalnog staranja i socijalne zaštite je takođe domen ljudskih prava u okviru koga, u analiziranim ustavima, postoje garancije koje se odnose na posebna prava deteta u ovoj oblasti.

U skladu sa principom socijalne pravde, koji prihvata veći broj ustava koji su bili analizirani, deci se garantuju neka posebna prava u ovoj oblasti.

Ustavne garancije posebnih prava u oblasti socijalne zaštite najčešće su formulisane kao generalna pravila²⁹ čija se sadržina u ustavu ne precizira posebno. Izuzetak su ustavi u kojima se bliže konkretizuje sadržaj ovih prava ili se propisuje i precizira koji subjekti uživaju ova posebna prava.³⁰ U nekim ustavnim sistemima posebna prava deteta u domenu socijalnog staranja i socijalne zaštite utvrđuju se posredno, kroz ustavno regulisanje nadležnosti određenih nivoa vlasti³¹ u ovim materijama.

putem konkursa.“ Slične odredbe načelnog karaktera o posebnim merama koje preduzima država sadrži i Ustav Švajcarske u čl. 67 koji reguliše obrazovanje omladine i odraslih (st. 1 i 2 ovog čl.), propisujući da je u zajedničkoj nadležnosti Konfederacije i kantona da „u ispunjavanju svojih zadataka vode računa o posebnim potrebama pomoći i zaštite za decu i omladinu“, kao i da „Konfederacija može kao dopunu kantonalnih mera da pomogne vanškolske aktivnosti sa decom i omladinom kao i da podrži obrazovanje odraslih“.

²⁷ Na primer, čl. 38, st. 3 Ustava Italije garantuje nesposobnima i maloletnicima „pravo na vaspitanje i stručnu obuku“.

²⁸ Na primer, u čl. 38, st. 3 Ustava Švajcarske ustanovljena je nadležnost Konfederacije da „može da donosi propise o sportu za omladinu i da kao obaveznu proglasi sportsku nastavu u školama.“

²⁹ Na primer, u Ustavu Italije, u čl. 31, st. 2, regulisano je da država (Republika) „štiti majke, decu i omladinu“ i određen je način na koji to država čini – „pomažući ustanove koje služe tom cilju.“

³⁰ Na primer, u Ustavu Švajcarske, čl. 46, st. 2 precizira da se „Konfederacija i kantoni (se) zalažu za to da svako lice bude obezbeđeno od ekonomskih posledica starosti, invalidnosti, bolesti, nesreće, nezaposlenosti, materinstva, deca bez roditeljskog staranja, samohrane majke“.

³¹ Na primer, Ustav Austrije u čl. 12, st. 1, tačka 1 reguliše nadležnost saveznih vlasti da donose zakone kojima regulišu principe u oblasti „socijalne politike, demografske politike...

5. POJEDINAČNE USTAVNE GARANCIJE NEKIH POSEBNIH PRAVA DETETA

Pored već pomenutih posebnih prava koje ustavi garantuju u već spomenutim oblastima ljudskih prava, komparativna ustavnost evropskih država pruža još neke primere garancija posebnih prava deteta, koja se, strogo uzev ne mogu grupisani prema sadržinskoj srodnosti koja bi ih povezivala. Jedino što ova prava deteta povezuje je činjenica da su u pitanju eksplicitne ustavne garancije prava deteta, dakle, da se radi o posebnim pravima deteta. Stoga su ova posebna prava deteta izdvojena i objedinjena u jednu, premda po sadržini heterogenu, grupu posebnih prava.

Analiza pokazuje da se unutar ove heterogene grupe posebnih prava deteta mogu izdvojiti dve osnovne podgrupe posebnih prava deteta. U jednu podgrupu posebnih prava deteta mogle bi se svrstati najopštije, načelne ustavne garancije, dok bi u drugoj podgrupi posebnih prava deteta bila obuhvaćena pojedinačna prava.

U nekim ustavnim sistemima koji su bili predmet opserviranja, sreću se načelne ustavne garancije posebnih prava deteta. One se u prvom redu odnose na obaveze države odnosno *obaveze koje ima javna vlast* kao i društvena zajednica prema deci i stvaranju ambijenta u kome će ona moći da se slobodno razvijaju. Tako se, na primer, propisuje obaveza javnih vlasti da „unapređuju uslove za slobodno i efikasno učešće omladine u političkom, socijalnom, ekonomskom i kulturnom razvoju“,³² ili se kao rukovodna načela za državnu vlast utvrđuje obaveza da „deca i omladina budu potpomognuta u svom razvoju do samostalnih i socijalno odgovornih lica, kao i da dobiju podršku u njihovim socijalnim, kulturnim i političkim integracijama.“³³

Pojedinačne ustavne garancije posebnih prava deteta obuhvataju više različitih prava, među kojima su, na primer: zakonsko utvrđivanje minimalne starosne granice za rad i radni angažman;³⁴ obaveza javnih vlasti da se „staraju o radu maloletnika putem specijalnih propisa“,³⁵ posebno pravo na međunarodnopravnu zaštitu prava „male dece (...) predviđenu međunarodnim ugovorima kojima se utvrđuju njihova prava“,³⁶ garantovanje prava na jednaku nagradu za jednak rad;³⁷ pravo dece i omladine na

staranje o majkama, odojčadi i omladini“, dok pokrajinskim vlastima delegira pravo da u ovim oblastima donose zakone o primeni, kao i da ih primenjuju.

³² Čl. 46, st. 1 Ustava Španije.

³³ Čl. 41, st. 1 pod g. Ustava Švajcarske.

³⁴ Čl. 37, st. 2 Ustava Italije.

³⁵ Čl. 37, st. 3 Ustava Italije.

³⁶ Čl. 39, st. 4 Ustava Španije.

³⁷ Čl. 37, st. 3 Ustava Italije.

posebnu zaštitu njihovog zdravlja;³⁸ pravo dece i omladine na podsticanje njihovog razvoja;³⁹ pravo dece da vrše svoja prava u okviru svoje sposobnosti rasuđivanja;⁴⁰ pravo na istraživanje očinstva u granicama koje propisuje zakon;⁴¹ pravo na pristup podacima o svom poreklu,⁴² kao i više posebnih prava koja su neposrednije vezana za oplodnju i genetsku tehnologiju u humanim oblastima, koja se garantuju u novijim ustavima kao prava nove generacije.⁴³

³⁸ Čl. 11, st. 1 Ustava Švajcarske.

³⁹ Čl. 11, st. 1 Ustava Švajcarske.

⁴⁰ Čl. 11, st. 2 Ustava Švajcarske.

⁴¹ Čl. 30, st. 4 Ustava Italije.

⁴² Čl. 119, st. 1 pod g. Ustava Švajcarske.

⁴³ Čl. 119 Ustava Švajcarske svakom čoveku garantuje „zaštitu od zloupotrebe medicine po pitanjima oplodnje i genetske tehnologije“ i reguliše nadležnost Konferederacije da „donosi propise o postupanju sa ljudskim zametkom i naslednim materijalom“, kao i da „vodi brigu o zaštiti ljudskog dostojanstva, ličnosti i porodice i poštuje pre svega sledeće principe: sve vrste kloniranja i zahvata u nasledni materijal ljudskih ćelija zametka i embriona su nedozvoljene; neljudski zametak nasledni materijal ne sme da se unosi u ljudski zametak ili da se sa njim stopi; postupci oplodnje mogu da se primene samo ako se neplodnost ili nопасnost od prenošenja neke teške bolesti ne može otkloniti na neki drugi način, ali ne smeju da se koriste za uvođenje određenih osobina kod deteta, ili za potrebe istraživanja; oplodnja ljudske jajne ćelije izvan tela žene dozvoljena je samo u zakonom utvrđenim uslovima; izvan tela žene u embrione može da se razvije samo onoliko jajnih ćelija, koliko odmah može da se unese u telo; donacije embriona i sve vrste iznajmljivanja materinstva nisu dozvoljene; sa ljudskim zametkom i sa proizvodima iz embriona ne sme se vršiti trgovina; nasledni materijal jednog lica sme da se isipita, registruje ili objavi, samo ako se to lice saglasi sa tim ili ako to zakon propisuje; svako lice ima pristup podacima o svom poreklu.“ Ustav Nemačke u čl. 74, st. 1, tačka 26 propisuje da je u domenu konkurentne nadležnosti Federacije i federalnih jedinica regulisanje „veštačke oplodnje ljudi, ispitivanje i veštačka izmena naslednih faktora“.

LISTA REFERENCI

Pravni izvori

1. Ustav Kraljevine Belgije;
2. Ustav Republike Austrije;
3. Ustav Republike Italije;
4. Osnovni zakon Savezne Republike Njemačke;
5. Ustav Kraljevine Danske;
6. Ustav Republike Francuske;
7. Ustav Kraljevine Španije;
8. Ustav Švajcarske Konfederacije.

Professor Marijana Pajvančić, LL.D.

Faculty of Law,
University of Novi Sad

PARTICULAR RIGHTS OF CHILD IN COMPARATIVE CONSTITUTIONALITY

Summary

The paper is focused on the freedoms and rights of a child, which are guaranteed by the constitution, in the areas of family rights, education rights, social rights, and other children's rights. The analysis is based on comparative method and on examples of constitutional systems of European countries.

Key words: *Constitution; Human freedom and rights; Constitutional guarantees of children rights.*